

Kafka'nın *Ein Landarzt* Adlı Öyküsünün Ara Dilden Çeviri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi

Derya Sarışık , Balıkesir

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1130464>

Öz

Ara dilden çeviri daha önce çevirisi yapılmış bir metnin yeniden başka bir hedef dile çeviri için kaynak metin görevi görmesidir; kısaca çevirinin çevirisidir. Ara dilden çeviri hem birbirine uzak diller ve kültürler arasında yazınsal iletişimi sağlamada hem de dünya klasiklerinin kabul görmesinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca kaynak metne ulaşamaması ya da kaynak metnin zarar görmesi durumunda bu çeviri türünden faydalanılmaktadır. Ne var ki çeviride oluşabilecek kayıplar açısından ara dilden çeviri doğrudan çeviriye kıyasla iki kat risk taşıdığı için olumsuz bir çağrışımı da söz konusudur. Bu çalışmada Kafka'nın *Ein Landarzt* adlı öyküsü ara dilden çeviri bağlamında uygulamalı örnek düzleminde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İlgili öykünün Mehmet Harmancı tarafından aracı bir dil kullanılarak gerçekleştirildiği belirlenen Türkçe çevirisi, Willa ve Edwin Muir çifti tarafından yapılan İngilizce çevirisi ve Kamuran Şipal tarafından yapılan doğrudan çeviri betimsel çeviri araştırmaları ışığında analiz edilmiştir. İncelemede çeviri hatalarını bulmaktan ziyade ara dilden çevirinin etkisine odaklanılmıştır. Bu noktada çevirilerdeki farklı yorumlamaların ve söyleyişlerin ele alınan kaynak metinden mi yoksa çevirmen kararlarından mı kaynaklandığı sorgulanmıştır. Eser analizlerinde özellikle Gideon Toury tarafından geliştirilen "Betimleyici Çeviri Araştırmaları" yönteminden ve çeviri normlarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte çoğulcu bir yaklaşım izlenmeye çalışılarak Eugene Albert Nida'nın "eşdeğer etki" kavramına dair görüşleri de göz önünde bulundurulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Ara Dilden Çeviri, Franz Kafka'nın Ein Landarzt Adlı Öyküsü, Çeviri Normları, Eşdeğer Etki.*

Abstract

Comparative Analysis of Kafka's Story *Ein Landarzt* in the Context of Intermediate Translation

Indirect Translation is that a previously translated text acts as a source text for retranslation into another target language, in short it is a translation of the translation. Indirect Translation has an important place both in ensuring literary communication between distant languages and cultures and in the acceptance of world classics. In addition, if the source text cannot be accessed or the source text is damaged, this type of translation is used. However, in terms of losses that may occur in translation, indirect Translation carries a double risk compared to direct translation, so it has a negative connotation. In this study, Kafka's story *Ein Landarzt* has been analyzed comparatively in the context of indirect Translation with practical examples. The Turkish translation of the story, which appears to have been made by Mehmet Harmancı using an intermediary language, English translation by Willa and Muir and direct translation by Kamuran Şipal were analyzed in the light of descriptive translation studies. The review focused on the effect of the indirect translation rather than finding translation errors. At this point, it has been questioned whether the different interpretations and utterances in the translations originate from the source text or from the translator's decisions. In the analysis of the work, especially the "Descriptive Translation Studies" method developed

by Gideon Toury and translation norms were utilized. However, by trying to follow a pluralistic approach, Eugene Albert Nida's views on the concept of "equivalent effect" were also taken into account.

Keywords: *Indirect translation, Franz Kafka's story Ein Landarzt, Translation Norms, Equivalent Effect.*

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this study is to discuss the role of the “indirect translation”, which is also called “secondary translation”, “second-hand translation”, “double translation”, “relay translation”, “chain translation”, “mediated translation”, “retranslation” (Ringmar, 2007:2) and “intermediary translation”.

In addition to the use of different terms for indirect translation, different definitions are also encountered. This may be due to the lack of sufficient studies on the indirect translation. “The practice of indirect translation, here understood as a translation of a translation, has a long-standing history, widespread use in various areas of today’s society and, arguably, a promising future (Rosa ed. 2019). Despite all this, according to James St. André, the indirect translation continues to be one of the least studied topics in translation studies (2009: 232).

There are various reasons for translation from an intermediate language: Publishers may want to work with their own translators, rather than trying to find a translator who can translate from the original language of the book they want to translate, even if their translators don’t know the original language. It is preferred to translate from an intermediate language, especially when it comes to an uncommon language and there is no translator who knows the original language. However, the fact that the original text is no longer available or damaged is considered acceptable reasons for translating from an intermediate language.

In this study, Kafka's story "Ein Landarzt" was discussed in the context of the indirect translation by comparing the concrete text. For this purpose, the indirect translation of the story by Mehmet Harmancı was compared in a descriptive approach with the English translation made by Willa and Edwin Muir and the direct translation made by Kamuran Şipal. In the analysis, especially the "Descriptive Translation Studies" method developed by Gideon Toury as well as Eugene Albert Nida’s views on the concept of "equivalent effect" were used. The research focused on the effect of intermediary language as a bridge language, not on mistakes in translation.

Before starting the analysis of the story, the preliminary norms effective in translation were explained. It has enabled us to have information about whether these translators have taken any translation decisions before starting their translations or which translation strategy they have adopted. When the English translation book is examined, it is seen that the translation is mostly directed by the publishing house. It is not stated why and for what purpose the translators chose the relevant book, and there is no information about the translation decisions and translation strategies of the translators in the book. On the other hand, in the preface and afterword of the book, detailed information about Kafka and his works was given to inform the reader. In the indirect translation, there is no information indicating the translator's reason for translation or his approach. In addition, there is no information about which language the translation was made from. In the book of Şipal, who directly translated it, the reader was enlightened by including non-textual elements, just like in the English translation book, but any information about the translator and the translation decisions was not included.

According to the results of the translation analysis of the related story, the source text clearly affects the translations of the translators, not their translation approach. The choice of words, additions or eliminations made by the English translators (Willa and Edwin Muir) directly affect the indirect translation. In this sense, translation losses may be experienced more in the indirect translation compared to direct translation. If there is a deviation from the original text or a shift in meaning in the intermediate language, this is automatically reflected in the indirect translation. That is why, in general, many translators and researchers do not recommend indirect translation unless it is necessary. However, it can be said that changing some words or sentence structures, making explanatory additions and not translating some words according to the target language and culture norms is not specific to the indirect translation. In other words, the problems encountered in indirect translations can always be encountered in all types of translation. At this

point, the translator's expertise, solutions to problems and creativity have an active and important role in translation.

Giriş

Türkçe çeviribilim literatürüne bakıldığında “ara dilden çeviri” “ikinci dilden çeviri”, “ikinci elden çeviri”, “dolaylı çeviri” gibi kavramlar aynı anlamda kullanılmaktadır. Almancada ise “Übersetzung aus zweiter Hand”, “Zweitübersetzung”, “Übersetzung aus einer Drittsprache” “Doppelübersetzung” “Mehrfachübersetzung”, “indirektes Übersetzen” kavramlarının aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca “Neuübersetzung” kavramı da konuyla ilgili olarak ele alınmaktadır (Bereza 2013: 27). “Ara dilden çeviri” ile ilgili bir kavram birliği sağlanamaması gerek Türkiye’de gerek Almanya’da konuyla ilgili çalışmaların kısıtlı olması ile açıklanabilir. James St. André’nin de belirttiği üzere ara dilden çeviri olgusu çeviribilim alanında en az çalışılan konulardan bir tanesidir (2009: 232).

Ara dilden çeviride özgün bir metnin hedef bir dile çevrilmesi ve bu çevrilen metnin başka hedef diller için kaynak metin görevi görmesi söz konusudur ve bu süreç istenildiği daha devam ettirilebilir, dolayısıyla özgün metin hedef dile ulaşıncaya kadar birden fazla aracı dilden geçebilir. İşte bu nedenledir ki ara dilden çeviri bazı araştırmacılar ve çevirmenler tarafından sıkıntılı bir çeviri türü olarak değerlendirilir. Bu bağlamda Akten “ikinci dilden, ikinci elden yapılan çeviri sıkıntılı bir çeviri biçimidir; yıpranmış sözcükler, daha önce başkası tarafından özümsemiş, yeniden üretilmiş bir metin, tüketici okura gelinceye kadar çok el değiştirmiş bir ürün” (1998: 35) der. Öyle ki ara dil çevirmeninin özgün metinle birebir çalışma fırsatı olmadığı için aracı dildeki çevirmenin çeviri kararlarını ve yorumlarını da hesaba katması gerekir. Ara dil çevirmeni, aracı dildeki çevirmenin çeviri kararlarını özgün metnin bir özelliği gibi anlayıp çevirisini ona göre gerçekleştirebilir. Nihayetinde özgün metinle karşılaştırma yapma olanağı yoktur (Özbay vd. 2018: 188).

Bununla birlikte “Çevirmenler ve eleştirmenler bir şeyin çevrilmemiş olmasından ziyade dolaylı çeviri aracılığıyla başka kültürlerle kazandırılmasının daha iyi olduğu konusunda hemfikirdirler” (Tahir-Gürçağlar 2013: 191). Bu noktada çevirmenin uzmanlığı ve yaratıcılığı ön plana çıkmaktadır. Zira kaynak metin olarak ele alınan çeviri metin eğer uzman bir çevirmen tarafından yapıldıysa ve ara dilden çeviriyi yapacak olan çevirmen de alanında uzmansa çeviri kayıpları en aza inecektir. Böyle bir çeviri de alanında yetkin olmayan bir çevirmen tarafından doğrudan yapılan çeviriye tercih edilebilmektedir. Sonuçta her çeviri değişim demektir ve yaşanan kayıplar çevirinin doğal bir özelliği olarak kabul görmektedir.

Çeviribilim alanında genellikle olumsuz bir çağrışıma sahip olduğu açıkça görülen ara dilden çevirinin hangi durumlarda tercih edildiği ya da yapıldığına bakınca karşımıza çeşitli nedenler çıkmaktadır. Yayınevleri özgün dili bilen bir çevirmen arayışına girmektense, zaman ve maliyet açısından daha ekonomik olduğu için birlikte çalıştıkları çevirmenin ara dilden çeviri yapmasını isteyebiliyorlar. Ya da özgün dili bilmeyen bir çevirmen bir kitabı beğenip okurla tanıştırmak için ara dilden çeviriye başvurabiliyor. Eğer özgün dil egemenlik alanı dar ya da merkezi konumda olmayan bir dil ise ve o dilden çeviri yapacak uzman bir çevirmen yoksa veya bulunamıyorsa aracı bir dil üzerinden çeviri gerçekleştirilebiliyor. Bu da aslında çoğunlukla yayınevlerinin kurumsallaşmamasından ileri geliyor. Bir metnin aracı bir dil üzerinden çevrilmesi bağlamında genellikle kabul edilebilir olarak görülen durum ise özgün metne artık ulaşılamaması veya özgün metnin zarar görmesidir” (Sarışık 2021: 1415). Ayrıca alt

yazılarda ya da birçok katılımcının yer aldığı konferanslarda çeviri kabinlerinde ara dilden çeviriye sıkça başvuruluyor.

Bu çalışmada ara dilden çeviri olgusu uygulamalı örnek düzleminde tartışmaya açılmıştır. Kafka'nın *Ein Landarzt* adlı öyküsünün ara dil çevirisi ve doğrudan çevirisi karşılaştırılarak çevirilerdeki farklılıkların ele alınan kaynak metinlerden mi yoksa çevirmen kararlarından mı kaynaklandığı sorgulanmaya çalışılmıştır.

Çeviri Normları

Toury kaynak dil ve hedef dil arasındaki eşdeğerlik ilişkisini belirleyen etmenlerin çeviri normları bağlamında ele alınabileceğini (1980: 115) ve söz konusu normların çeviri sürecinin tüm aşamalarında etkin bir rol oynadığını belirtmektedir.

Çevirmenin çevirisine başlamadan önce aldığı kararları kapsayan “Süreç Öncesi Çeviri Normları” “çeviri politikası” ve “çevirinin doğrudanlığı” olmak üzere ikiye ayrılır (Toury 1995: 58).

“Çeviri-Süreci Normları” çevirmenin çeviri sürecinde aldığı kararları kapsar ve “matriks” ve “metinsel-dilsel” normlar olmak üzere iki bölümde incelenir (Toury 1995: 55-60).

Çevirmenin çeviriye ilişkin tutumunu ortaya koyan “Öncül Normlar” ise “yeterlik” ve “kabul edilebilirlik” adı altında incelenir. Çevirmen çeviride kaynak metin normlarını esas alıyorsa çeviri yeterli, erek metin odaklı bir çeviri yaklaşımı sergiliyorsa çeviri kabul edilebilir olarak adlandırılır.

Süreç Öncesi Çeviri Normları

Çevirmelerin çevirilerine başlamadan önce aldıkları kararları, yaptıkları çalışmalarını betimleyici bir yaklaşımla açıklamak onların nasıl bir çeviri anlayışına sahip olduklarını anlamak bakımından yarar sağlayacaktır. Bu bağlamda Faruk Yücel “Bir çeviriyi değerlendirecek olan eleştirmenin öncelikle çevirmenin çeviri edimine başlamadan önce hangi kararları aldığını ya da çeviride hangi kararların etkili olduğunu saptaması gerek” (2007: 52) demektedir.

Kafka'nın 1917 yılında kaleme aldığı, Türkçeye “Bir Köy Hekimi” ya da “Bir Köy Doktoru” şeklinde aktarılan *Ein Landarzt* adlı öykü içinde on dört tane ayrı hikâye barındıran bir derleme kitap olarak 1919'da Kurt Wolff tarafından yayımlanmıştır. Öykü derleme kitabın adı olmasının yanı sıra, aynı zamanda içindeki bir öykünün de adını taşır. Kafka bu öyküsünü babasına ithaf etmiştir.

Kamuran Şipal tüm öyküleri çevirirken, Mehmet Harmancı sadece derlemenin genel adını taşıyan öyküyü aktarmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada sadece *Ein Landarzt* adlı öykü dikkate alınmıştır. Şipal öyküyü “Bir Köy Hekimi” olarak adlandırırken, Harmancı “Bir Köy Doktoru” şeklinde çevirmiştir.

Bu çalışmada Mehmet Harmancı'nın 1997'de Kafka-Seçme Öyküler” adıyla Epsilon Yayınevi tarafından yayımlanan çeviri kitabı ele alınmıştır. “Bir Köy Doktoru” adlı öykünün de içinde yer aldığı derleme kitapta (Kafka-Seçme Öyküler) çevirinin hangi dilden yapıldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu nedenle ilgili öykünün

hangi kaynak metin kullanılarak çevrildiğini anlayabilmek için Boulogne'nin konuyla ilgili görüşlerinden yola çıkarak (2015: 193-194) Almanca özgün metin, çeviriye kaynak metin görevi gördüğü düşünülen İngilizce çeviri metin ve Harmancı'nın çeviri metni kelimesi kelimesine detaylı bir biçimde birebir karşılaştırılmıştır. Ayrıca Büyüköztürk'ün kapsam geçerliliği ile ilgili görüşleri dikkate alınarak (2017: 180) uzman görüşüne başvurulmuş ve İngilizce alanında uzman kişiler ilgili öykünün çalışmada ele alınan İngilizce çeviri metin aracılığıyla çevrildiğini tespit etmişlerdir.

Bu çalışmada ara dilden çeviriye kaynak metin görevi gören kitap olduğu belirlenen İngilizce çeviri "The Complete Stories of Franz Kafka" adıyla derleme bir kitap olarak Schocken Books tarafından yayımlanan ve 1995'te John Updike'nin bir tanıtımıyla yeniden basılan halidir. Kitapta *Ein Landarzt* öyküyü İskoçyalı çevirmenler olan Willa ve eşi Edwin Muir çevirmiştir. Kitabın önsözüne ve sonsözüne bakıldığında Kafka ile ilgili oldukça ayrıntılı bilgilere yer verildiği görülmektedir. Gerek Kafka'dan alıntılar yapılarak gerek orijinal el yazmalarından faydalanılarak detaylı bir biçimde Kafka'nın yaşamı ve eserleri ortaya konulmuş ve böylece okur bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Kafka'nın İngilizceye çevrilen eserlerinin hangi çevirmenler tarafından aktarıldığı, ne zaman yayınladığı ve editörleri yer alırken, çevirmenlerin çeviri anlayışları ya da tutumlarıyla ilgili herhangi bir bilginin yer almaması da dikkat çekicidir. Bununla birlikte çevirmenlerin biyografilerine de yer verilmemesi göze çarpmaktadır. Bu noktada yayınevinin ve editörün çeviri sürecini yönlendirdiği söylenilebilir.

Araştırmada ara dil çevirisinin etkisini ve rolünü daha iyi anlayabilmek adına ilgili öykünün Kamuran Şipal tarafından yapılan doğrudan çevirisi de incelenmiştir. Ele alınan çeviri 2016'da Cem Yayınevi tarafından yayımlanmıştır ve "Franz Kafka-Bütün Öyküler" adıyla 5. basılan halidir. Kitapta çevirmenin çevirisini doğrudan Almancadan yaptığına dair bir bilgi bulunmamasına rağmen, yazarın biyografisinden bu kolayca anlaşılabilir. Şipal Almancadan Türkçeye çeviri yapan uzman bir çevirmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Süreç öncesi çeviri normları bağlamında Şipal'in kitabı değerlendirildiğinde burada da tıpkı diğer çeviri kitaplarında olduğu gibi çevirmene ve çevirmenin çeviri anlayışına, tutumuna ya da kararlarına dair her herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Çeviri politikasının yayınevi tarafından belirlendiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte gerek Yayınevi tarafından ilgili kitabın yayımlanma nedenine dair yapılan açıklamalar gerek Şipal'in Kafka'nın öykülerinin yazılış, varsa yayınlanış tarihlerine, basılış öykülerine yer vermesi ve Kafka'nın yaşamına dair bilgileri kronolojik olarak anlatması metin dışı öğelere başvurulduğunu açıkça göstermektedir. Böylelikle okurun yazarı ve eserleri daha iyi anlamasına yardımcı olmanın amaçlandığı söylenilebilir.

***Ein Landarzt* Adlı Öykünün Özeti**

Kafka'nın *Ein Landarzt* adlı öyküsü, içinde aynı adda bir öykü de barındıran, on dört kısa öyküden oluşan bir derlemedir. Bu çalışmada sadece *Ein Landarzt* adlı öykü incelenmiştir.

Wagenbach, öykünün başkahramanı olan hekimin aslında Kafka'nın küçük bir şehir olan Triesch'de yaşayan dayısını simgelediğini öne sürer: "...hayatının sonuna kadar kendisine saygı beslediği, görüş ve düşünce dünyasını "Bir Köy Hekimi"

öyküsünde üstü kapalı yansıtmaya çalıştığı dayısı Siegfried köy hekimi olarak Triesch'te yaşamaktaydı” (1997: 53).

Öyküde gerçek ve imgesel dünya iç içe geçmiş gibidir. İlk bakışta sıradanmış gibi gözükən şey aslında olağandışıdır, olağanüstü olan şey ise öyküde sıradanmış gibi muamele görür, bu da Kafka'nın o özel anlatım tarzına, “Kafkaesk” özelliklere işaret eder.

Öyküde bir köy hekiminin acilen bir hastaya bakmak üzere yola çıkması gerekir. Fakat kendi atı ölmüştür ve hizmetçi sert bir tipinin görüldüğü soğuk kış gününde atını ödünç verecek kimse bulamaz. Böylesi zor bir durumda hekim çaresizce beklerken ahırın kapısını iter ve orada çömmüş oturan bir adam görür. Elleri ve ayaklarının üstünde sürünerek gelen adam “arabayı koşayım mı?” diye sorar. Hizmetçi bunun üzerine “Kendi evinde ne var, ne yok bilmiyor insan” (Şipal 2016: 167) der ve birlikte gülerler. Ahırdan bir anda birinin çıkması, hem de elleri ve ayaklarının üstünde sürünerek gelmesi onları çok da şaşırtmaz. Hekimin ölen bir atının yerine şimdi karşısında iki tane sağrıları güçlü at durur. Hizmetçi kız Rosa, koşumları seyise uzatmak için yanına geldiğinde, seyis birden kıza sarılır ve iki dişinin izi çıkar kızın yüzünde. Hekim çok sinirlenir, ama sonra bu yabancıнын yardım için geldiğini aklına getirir. Hekim seyisin kendisiyle birlikte geleceğini düşünürken, seyis Rosa ile kalacağını söyler ve “Deh!” demesiyle birlikte araba bir anda hastanın evinin avlusuna gelir. Bir taraftan hekimin aklı Rosa'da kalırken, diğer taraftan hastayı kontrol eder. İlk muayenede herhangi bir rahatsızlık gözlemlenmezken, ikinci kez baktığında sağ böğründe bir yara gördüğünü belirtir. Sonra hasta oğlanın ailesi ve köyün yaşlıları hekimi soyup hastanın yanına yatırır. Seyisin durup dururken kızı ısırması, atların bir anda hastanın evine gelmesi ve tuhaf bir şekilde pencereleri dışarıdan açıp hastayı gözlemlenmesi, hasta oğlanın rahatsızlığı, hekimin kıyafetlerinin çıkarılıp hastanın yatağına yatırılması ve en sonunda hekimin bir şekilde kaçıp gitmesi, ama bu sefer atların geldiği gibi hızlı gitmemesi olağan gibi görünse de “son derece sıra dışı, öykünün gerilimini, atmosferin karanlığını ve gerçeküstülüğünü, Kafkaesk havayı oluşturmaya yarayan” (Yurtdaş 2016: 389) öğeler olarak karşımıza çıkar.

Ein Landarzt Adlı Öykünün Karşılaştırmalı Çeviri Analizi

Örnek 1

Almanca Özgün Metin: “...Jetzt erst fällt mir wieder Rosa ein;...” (Kafka 2003: 33).

Almancadan Çevirisi: “Ancak şimdi Rosa geliyor aklıma;...” (Şipal 2016: 169).

İngilizce Çevirisi: “...And only now did I remember Rose again;...” (Muir 1995: 144).

İngilizceden Çevirisi: “Ve bir daha ancak o zaman hatırladım Rose'u;...” (Harmancı 1997: 72).

“Yazınsal metinlerde sıklıkla karşılaşılan deyimler kaynak kültürü yansıtmaları, edebi metinleri zenginleştirmeleri, anlatımı güçlendirmeleri ve etkili kılmaları bakımından önem taşımaktadırlar (Sarışık 2020: 111). Bu bağlamda Almanca özgün metinde yer alan, “akla, hatıra gelmek” (Önen ve Şanbey 1993: 243) anlamlarına gelen “einfallen” sözcüğü doğrudan çeviride erek kültüre uygun bir deyimle “akla gelmek” şeklinde aktarılarak erek kültürde benzer bir etki yaratıldığı söylenilebilir.

İngilizce çeviriye bakıldığında ilgili fiil “anımsamak, hatırlamak” anlamına gelen “remember” sözcüğü ile karşılık bulmuştur; Muir çiftinin burada sözcük seçimindeki çeviri kararı dikkat çekmektedir, zira ilgili sözcük “aklına gelmek, hatırına gelmek” anlamında “come to mind” deyimini ile de karşılanabilirdi. Bu durumun ara dilden yapılan çeviriyi etkilediği açıkça görülmektedir. Özgün metinle birebir çalışma imkânı olmayan, İngilizce çeviriyi kaynak metin olarak alan ara dil çevirmenin çevirisinde ilgili sözcük “hatırlamak” olarak yer almıştır. Bu noktada ara dil çevirmenin sözcük seçiminde kaynak metni birebir takip ederek yeterli bir çeviri sunduğu ve Türkçe çevirilerdeki farklılığın ele alınan kaynak metinden kaynaklandığı söylenilebilir.

Örnek 2

Almanca Özgün Metin: “Mit einer schönen Wunde kam ich auf die Welt; das war meine ganze Ausstattung” (Kafka 2003: 36).

Almancadan Çevirisi: “Güzel bir yarayla dünyaya geldim; varım yoğum bu yaraydı” (Şipal 2016: 172).

İngilizce Çevirisi: “A fine wound is all I brought into the world; that was my sole endowment” (Muir 1995: 146).

İngilizceden Çevirisi: “Dünyaya esaslı bir yaradan başka bir şey getirmedim” (Harmancı 1997: 75).

Almanca metindeki “auf die Welt kommen” “dünyaya gelmek, doğmak” (Steuerwald 1992: 630) anlamına gelmektedir ve doğrudan çeviride çevirmen kaynak odaklı bir çeviri gerçekleştirerek yeterli bir çeviri örneği sergilemiştir.

İngilizce çeviride Muir çifti kaynak metni birebir takip etmemiş erek odaklı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Ne var ki yorumlamaları kaynak metinden uzaklaşmaya neden olmuştur. Bunu ara dil çevirmenin aktarımında da görmek mümkündür. Özgün metinde kişi güzel bir yarayla dünyaya geldiğinden bahsederken, İngilizce çeviride ve dolayısıyla ara dilden çeviride kişinin dünyaya esaslı bir yara getirmesi söz konusudur. Aracı dildeki farklı yorumlama ve sözcük seçimleri ara dil çevirisini doğrudan etkilemiştir.

Örnek 3

Almanca Özgün Metin: “Noch für Rosa muß ich sorgen, dann mag der Junge recht haben und auch ich will sterben” (Kafka 2003: 34).

Almancadan Çevirisi: “Önce Rosa’yı düşünmem gerekiyor, sonra oğlan varsın haklı olsun, nihayet ben de ölmek istiyorum” (Şipal 2016: 170).

İngilizce Çevirisi: “I had still to see that Rose was all right, and then the boy might have his way and I wanted to die too” (Muir 1995: 144).

İngilizceden Çevirisi: “Benim daha Rose’a bakmam gerekiyordu ve oğlan ne isterse yapabilirdi, ben de ölmek istiyordum zaten” (Harmancı 1997: 73).

Özgün metindeki “Recht haben” “haklı olmak, hakkı olmak” (Önen ve Şanbey 1993: 847) anlamlarına gelmektedir ve doğrudan çeviride çevirmenin erek dile uygun bir uyarlama yaparak benzer etkiyi yarattığı düşünülmektedir.

İngilizce çeviride ilgili ifade “nasıl istersen öyle yap” (Redhouse 1986: 1119) anlamına gelen “have it your way” şeklinde karşılanmaya çalışılmıştır. Çevirmenler kaynak metni birebir takip etmeyerek erek dile göre bir sözcük seçimine gitmişlerdir. Bu anlamda kabul edilebilir bir çeviri ortaya koysalar da kaynak metnin anlamından biraz uzaklaşıldığı dikkat çekmektedir. Ara dilden çeviriye bakıldığında ara dil çevirmeni burada kaynak odaklı bir çeviri gerçekleştirmiş ve ilgili sözcüğü İngilizcedeki anlamına

uygun olarak “oğlan ne isterse yapabilirdi” şeklinde aktarmıştır. Burada açıkça görülmektedir ki ele alınan kaynak metin eğer bir çeviri metinse erek dil çevirmeninin işi çok daha güçleşmektedir. Ara dil çevirmeni aracı dil çevirmeninin sözcük seçimindeki kararlarını ve yorumlamalarını hesaba katmak durumundadır. Ara dil çevirmeni çevirisini ele aldığı kaynak metne uygun olarak çevirse bile özgün metinle birebir çalışmadığı için özgün metinden uzaklaşma riski her zaman vardır.

Örnek 4

Almanca Özgün Metin: “Wärme und Geruch wie von Pferden kam hervor” (Kafka 2003: 31).

Almancadan Çevirisi: “At kokusuna benzer bir koku ve sıcaklık dışarı vurdu ahırdan” (Şipal 2016: 167).

İngilizce Çevirisi: “A steam and smell as of horses came out from it” (Muir 1995: 143).

İngilizceden Çevirisi: “İçerden bir buhar ve bir at kokusu yükseldi” (Harmancı 1997: 70).

Özgün metindeki “Wärme und Geruch wie von Pferden” ifadesinin çevirileri incelendiğinde doğrudan çeviride çevirmenin sözcük seçiminde kaynak odaklı bir çeviri sergilediği, buna karşın erek dilin özelliklerini dikkate alarak dilbilgisel bakımdan kaynak metni birebir takip etmediği görülmektedir. Zira “Wärme” sözcüğü ile “Geruch wie von Pferden” sözcüklerinin sırasını çeviride değiştirmiştir.

İngilizce çeviride Muir çifti kaynak metni birebir takip etmiş, yalnızca “Wärme” sözcüğünü çeviride “buhar, buğu” anlamına gelen “steam” sözcüğü ile karşılamıştır. Sözcük seçimindeki bu kararları ara dil çevirisini doğrudan etkilese de ara dil çevirmeninin kendisi de bazı çeviri kararları almıştır. Özgün metinde bir benzetme yapılmış; gelen koku “at kokusu”na benzetilmiştir. İlgili benzetme doğrudan çeviride ve İngilizce çeviride aynı şekilde korunurken, ara dil çevirmeni ilgili ifadeyi metin bağlamında yorumlamış ve çevirisini “at kokusu” şeklinde yapmayı tercih etmiştir.

Aracı metinde (İngilizce metin) yapılan herhangi bir sözcük değişimi, farklı yorumlama ya da metinden uzaklaşma ara dil çevirisini doğrudan etkilemektedir. Fakat her çevirmenin de kendine göre bir sözcük seçimine gitmesi, kendi erek diline göre bazı elemeler ya da eklemeler yapması söz konusu olabilir. Bu noktada aracı dilde yapılan her değişimin ara dil çevirisini etkilediği, fakat ara dil çevirisindeki tüm değişimlerin ya da farklı yorumlamaların aracı dilden kaynaklanmadığı rahatlıkla söylenilebilir.

Örnek 5

Almanca Özgün Metin: “...dann sind mir Augen und Ohren von einem zu allen Sinnen gleichmäßig dringenden Sausen erfüllt” (Kafka 2003: 32).

Almancadan Çevirisi: “...tüm duyularıma aynı ölçüde nüfuz eden bir uğultu, gözlerimle kulaklarımı dolduruyor” (Şipal 2016: 168).

İngilizce Çevirisi: “...then I was deafened and blinded by a storming rush that steadily buffeted all my senses” (Muir 1995: 144).

İngilizceden Çevirisi: “Sonra bütün duyularımı altüst eden hızlı bir gidişle ne gözlerim bir şey gördü ne kulaklarım bir şey duydu” (Harmancı 1997: 71).

Özgün metindeki “dann sind mir Augen und Ohren von einem zu allen Sinnen gleichmäßig dringenden Sausen erfüllt” şeklindeki cümle doğrudan çeviride “tüm duyularıma aynı ölçüde nüfuz eden bir uğultu, gözlerimle kulaklarımı dolduruyor” biçiminde çevrilmiştir. Çevirmenin kaynak odaklı bir çeviri yaparak yeterli bir çeviri

sunduğu söylenilebilir. Zira özgün metindeki sözcüklerin sözlük anlamları dikkate alınarak çeviri gerçekleştirilmiştir. Ne var ki “uğultunun gözleri ve kulakları doldurması” erek okur için çok da alışılmış bir söylem değildir.

İngilizce “then I was deafened and blinded by a storming rush that steadily buffeted all my senses” şeklindeki aktarım incelendiğinde cümlemin yüklemine farklı konumlandırıldığı fark edilmektedir. Bu durum ara dilden çeviriye de etkilemiştir; doğrudan çeviride yüklem “doldurmak” iken ara dilden çeviride “görmek” ve “duymak” olarak iki ayrı yüklem karşımıza çıkmaktadır. Muir çifti sözcük diziminde erek dili ve kültürü önceliyerek kabul edilebilir bir çeviri örneği sergilediği söylenilebilir. İngilizce çevirideki bu değişime ek olarak ara dil çevirmeni “ne...ne” bağlacını ekleyerek cümleyi “ne gözlerim bir şey gördü ne kulaklarım bir şey duydu” şeklinde Türk okuru için daha anlaşılır kılmıştır. Ara dil çevirmeni burada hem daha önceden çözümlenmiş bir ifadenin kolaylığını yaşamış hem de kendi yorumunu katarak erek kültür okurunu ön plana almış gözükmektedir.

Ayrıca özgün metindeki “dringen” “girmek, nüfuz etmek” (Önen ve Şanbey 1993: 215) anlamına gelip, doğrudan çeviride buna göre bir aktarım yapılırken, İngilizce çeviride “tokatlamak, yumruk atmak, sarsmak” (Redhouse 1986: 121) anlamlarına gelen “buffet” fiili kullanıldığından ara dil çevirisinde “alt üst etmek” deyimini tercih edilmiştir. Aynı şekilde Almanca metindeki “Sausen” doğrudan çeviride “uğultu” olarak sözlük anlamı ile aktarılırken, İngilizce çeviride “storming rush” sözcükleriyle aktarıldığından ara dil çevirisinde “hızlı bir gidiş” şeklinde yer almıştır.

Örnek 6

Almanca Özgün Metin: “Nun, wie es beliebt: ich habe mich nicht angeboten;...” (Kafka 2003: 35).

Almancadan Çevirisi: “Eh, nasıl isterseniz, ben kendim size hizmet edeyim demedim;...” (Şipal 2016: 171).

İngilizce Çevirisi: “Well, as it pleases them; I have not thrust my services on them;...” (Muir 1995: 145).

İngilizceden Çevirisi: “Canları nasıl isterse, ben onlara zorla hizmet etmek istemedim ki;...” (Harmancı 1997: 74).

İngilizce çevirideki “thrust” “dürtme, itme; baskı” (Redhouse 1986: 1022) anlamlarına gelmektedir. Özgün metinde bulunmadığı tespit edilen bu sözcük ara dilden çeviriye “zorla” şeklindeki aktarımla doğrudan yansımıştır. Muir çiftinin metin bağlamında bir çözümlenme yaparak ilgili sözcüğü fazladan eklemesi ara dil çevirmeninin işini kolaylaştırmış gözükmektedir. Zira ilgili sözcüğün eklenmesiyle anlatılmak istenen daha da netleştirilmiştir.

Ayrıca “Nun, wie es beliebt” şeklindeki ifadenin Türkçe çevirilerine bakıldığında doğrudan çeviride çevirmen daha çok kaynak odaklı bir yaklaşım izlerken, ara dil çevirmeni erek okurun alışkın olduğu “canları nasıl isterse” şeklindeki ifadeyi kullanarak erek dili ve kültürü ön plana aldığını göstermiştir. Burada çevirmenin yaratıcılığından bahsetmek yerinde olacaktır. Bazen ele alınan kaynak metinden bağımsız olarak çevirmenlerin erek dili ve kültürü ön plana almaları, erek kültür odaklı çeviri gerçekleştirmeleri de söz konusu olabilmektedir.

Örnek 7

Almanca Özgün Metin: “Mit so schönem Gespann, das merke ich, bin ich noch nie gefahren, und ich steige fröhlich ein” (Kafka 2003: 32).

Almancadan Çevirisi: “Böylesine güzel bir arabayla- hemen algılıyorum güzelliğini-şimdiye kadar bir yere gitmedim; güle oynaya biniyor,...” (Şipal 2016: 168).

İngilizce Çevirisi: “A magnificent pair of horses, I observed, such as I had never sat behind, and I climbed in happily” (Muir 1995: 143).

İngilizceden Çevirisi: “O güne kadar arkasına oturmadığım derecede şahane iki at vardı önümde” (Harmanacı 1997: 71).

Özgün metindeki “bin ich noch nie gefahren” şeklindeki ifade doğrudan çeviride “şimdiye kadar bir yere gitmedim” biçiminde kaynak metin söz dizimi takip edilerek aktarılmış ve yeterli bir çeviri örneği sergilenmiştir.

İngilizce çeviride çevirmenler erek dil ve kültür özelliklerini dikkate alarak bir çeviri gerçekleştirmiş, söz diziminde kaynak metne bağlı kalmamışlardır. Bu anlamda kabul edilebilir çeviri sundukları söylenilebilir.

Özgün metinde “mit so schönem Gespann” ifadesindeki “so” arabayı tanımlarken, - doğrudan çeviride “böylesine güzel bir arabayla” şeklindeki aktarımda görüldüğü üzere-İngilizce çeviride “so” yerine kullanıldığı düşünülen “such as” kalıbı cümleyi nitilemektedir. Bu da ara dilden çeviriye “o güne kadar arkasına oturmadığım derecede” şeklinde yansımıştır; ara dil çevirmeni birebir kaynak metni takip ederek çevirisini gerçekleştirmesine ve çevirisi bu anlamda “yeterli” bir çeviri sayılmasına karşın aslında özgün metinle karşılaştırıldığında çevirisi Toury’nin söylemiyle “kabul edilebilir” bir çeviridir. Çünkü söz dizimi bakımından özgün metni birebir takip etmemektedir. Fakat ara dil çevirmeni özgün metni değil, aracı dildeki çeviriyi kaynak metin olarak aldığı için bu durumdan habersiz bir şekilde çevirisini gerçekleştirmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada ara dilden çevirisi olgusu karşılaştırmalı örnek düzleminde incelenmiştir. Franz Kafka’nın *Ein Landarzt* adlı öyküsü çeviri normları ışığında betimsel araştırmalar kapsamında analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Eugene Albert Nida’nın “eşdeğer etki” kavramına dair görüşlerinden de faydalanılmıştır. Çevirilerdeki hataları bulmak gibi bir amaç güdülmemiş, ara dil çevirisinin etkisine odaklanılmıştır. Çevirilerdeki farklılıkların ele alınan kaynak metinlerden mi yoksa çevirmenlerin çeviri anlayışlarından mı kaynaklandığı sorgulanmıştır.

Çeviri analizlerine geçmeden önce, çevirmenlerin çevirilerine başlamadan önce aldıkları kararlar, ilgili kitabı seçme nedenleri ve amaçları, çevirilerini doğrudan mı yoksa aracı bir dil üzerinden mi gerçekleştirdikleri, çeviri stratejileri süreç öncesi çeviri normları kapsamında araştırılmıştır. İngilizce çeviri kitabı incelendiğinde çevirinin daha çok yayınevi tarafından yönlendirildiği görülmektedir. Çevirmenlerin ilgili kitabı neden ve ne amaçla seçtikleri ya da aldıkları çeviri kararları ve benimsedikleri çeviri tutumlarına dair herhangi bir bilgi kitapta yer almamaktadır. Buna karşın kitabın önsözünde ve sonsözünde Kafka ve eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgilerin yer alması metin dışı öğelere sıkça başvurulduğunu ve okurun bilgilendirilmek istendiğini açıkça göstermektedir. Ara dilden yapılan çeviri kitabında ise metin dışı öğelere başvurulmadığı gibi çevirmenin çeviri nedeni ya da yaklaşımını belirten herhangi bir bilgiye de rastlanmamaktadır. Ayrıca

çevirinin hangi dilden yapıldığına dair bilgi de bulunmamaktadır. Çevirisini doğrudan gerçekleştiren Şipal'in kitabında da tıpkı İngilizce çeviri kitabında olduğu gibi metin dışı ögelere yer verilerek okur aydınlatılmış, fakat çevirmene ve çeviri kararlarına dair her herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

İlgili öykünün çeviri analizi sonuçlarına göre ele alınan kaynak metin çevirmenlerin çeviri anlayışlarını değil ama çevirilerini açıkça etkilemektedir. Şöyle ki ara dil çevirmeni çevirisini kaynak odaklı gerçekleştirebilir, fakat kaynak metin olarak ele aldığı metnin çevirmeni erek odaklı bir çeviri tutumu sergilediyse ara dil çevirmeninin çevirisi de erek odaklı olacaktır, ya da tam tersi. Aracı dildeki çevirmenin sözcük seçimi, kendine göre yaptığı eklemeler ya da elemeler ara dil çevirisini doğrudan etkilemektedir. Ara dil çevirmeni tüm bunları hesaba katması gerekmektedir. Bu anlamda ara dil çevirmeninin dilsel kayıp riski artmakta ve işi güçleşmektedir. Öte yandan aracı dildeki çevirmenlerin metindeki bazı cümleleri çözümlayıp ona uygun aktarım yapmaları ara dil çevirmenin işini kolaylaştırmakta ve çevirisini daha anlaşılır kılabilmiştir.

Ara dil çevirmeni özgün metinle birebir çalışmadığı için ara dilden yapılan çevirilerde özgün metinden uzaklaşma riski iki kat artmaktadır. Aracı dilde özgün metinden sapma ya da anlamda kayma varsa bu otomatik olarak ara dil çevirisine de yansır. İşte bu nedendir ki genel olarak birçok çevirmen ve araştırmacı zorunlu olmadıkça (kaynak metne ulaşamaması ya da kaynak metnin zarar görmüş olması gibi durumlar söz konusu değilse) ara dilden çeviri yapılmasını önermemektedirler. Günümüzde Almanca, İspanyolca, İtalyanca, Yunanca, Rusça ve hatta Japonca gibi dilleri bilenlerin sayısının gün geçtikçe artması ve çeşitli Üniversitelerde bu dillerin edebiyatlarının öğretilmesi de önceden ara dilden çeviriyi gerektiren bazı durumların ortadan kalktığını açıkça göstermektedir.

Öte yandan ara dildeki tüm sapmaların ya da kaymaların da aracı dilden kaynaklandığı söylenemez. Ara dil çevirmenin metni kendine göre alımlaması ve yorumlaması da söz konusudur. Zira kaynak metinden bağımsız olarak her çevirmenin çeviri anlayışı, metni alımlayışı, uzmanlığı ve yaratıcılığı da birbirinden farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, yapılan incelemede aracı dildeki çevirmenlerin çeviri kararlarının ara dil çevirisini bazen olumsuz yönde etkilediği, bazen de ara dil çevirmeninin erek dili ve kültürü ön planda tutarak ve kendi yaratıcılığını kullanarak bu durumun üstesinden geldiği görülmüştür. İlgili örnekler ele alınan kaynak metinden bağımsız olarak çevirmenlerin çeviri anlayışlarının, çeviri kararlarının, alandaki uzmanlıklarının ya da yaratıcı çözümler sunmalarının son derece önemli olduğunu ayrıca bize göstermiştir.

Kaynakça

Akten, Sevim (1998): İkinci Dilden Çeviri. Hacettepe Üniversitesi. In: *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 8.

Bereza, Dorota Karolina (2013): *Die Neuübersetzung. Eine Hinführung zur Dynamik literarischer Translationskultur*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag für wissenschaftliche Literatur.

Boulogne, Pieter (2015): Europe's Conquest of the Russian Novel: The Pivotal Role of France and Germany. In: Seruya, Teresa / Pieta, Hanna (Ed.): *IberoSlavica Special Issue on Translation in IberianSlavonic Cultural Exchange and Beyond*. Lisbon: CompaRes/ CLEPUL, 179-206.

Büyüköztürk, Şener (2017): *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Frank, Armin Paul / Kittel, Harald (2004): Die literarische Übersetzung in Deutschland. Studien zu ihrer Kulturgeschichte in der Neuzeit. In: Frank, Armin Paul / Turk, Horst (Ed.): *Der Transferansatz in der Übersetzungsforschung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 3-71.

Graeber, Wilhelm (2004): Die literarische Übersetzung in Deutschland. Studien zu ihrer Kulturgeschichte in der Neuzeit. In: Frank, Armin Paul / Turk, Horst (Ed.): *Englische Übersetzer aus dem Französischen: Eine Forschungsbilanz der Übersetzungen aus zweiter Hand*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 93-107.

Kafka, Franz (1995): *The Complete Stories Franz Kafka. A Country Doctor*. Nahum Norbert Glatzer (Ed.). (Willa ve Edwin Muir Çev.) New York: Schocken Books.

Kafka, Franz (1997): *Kafka. Seçme Öyküler*. (Mehmet Harmancı Çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Kafka, Franz (2003): *Franz Kafka. Das Urteil und andere Erzählungen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Kafka, Franz (2016): *F. Kafka. Bütün Öyküler*. (Kamuran Şipal Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.

Önen, Yaşar / Şanbey, Cemil Ziya (1993): *Almanca Türkçe Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sağlam, Musa Yaşar vd. (Ed.) (2018): *Übersetzen Re-Konstruktionen im Translationsprozess*. Die Problematik der Übersetzung aus einer Drittsprache am Beispiel des "Kör Baykuş" von Sadık Hidayet. Hamburg: Verlag Dr. Kovac.

REDHOUSE (1986): *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü*. (13. Basım) İstanbul: Redhouse Yayınevi.

Ringmar, Martin (2007): Roundabout Routes: Some Remarks on Indirect Translation. Selected Papers of the CETRA. *Research Seminar in Translation Studies 2006*. Selected Papers of the CETRA.

Rosa, Alexandra Assis vd. (2019): *Theoretical, methodological and terminological issues regarding indirect translation: An overview*. New York: Rotledge.

Sarışık, Derya (2020): Kafka'nın "Die Verwandlung" Adlı Öyküsünün Ara Dilden Çeviri Bağlamında Değerlendirilmesi, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara.

Sarışık, Derya (2021): Kafka'nın "Die Verwandlung" Adlı Öyküsünün Ara Dilden Çeviri Bağlamında Değerlendirilmesi. In: *Turkish Studies- Language and Literature*, 16(2), 1413-1426. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.49736>

Steuerwald, Karl (1992): *Almanca Türkçe Sözlük*. İstanbul: ABC Tanıtım Basımevi.

Tahir-Gürçâğlar, Şehnaz (2013): Does the Drina Flow? Cultural Indifference and Slovene/Yugoslav Literature in Turkish. In: *Across Languages and Cultures*, 14/ 2, 183-198.

Toury, Gideon (1980): In Search of a Theory of Translation. In: *Tel-Aviv: Porter Institute for Poetics and Semitics*, 7/19-20, 177-179.

Toury, Gideon (1995): *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Yurttaş, Hüseyin (2016): Cumhuriyet Dönemi Yazın Çevirilerinde Bir Çeviri Stratejisi Olarak Yabancılaştırmanın Eksikliği: Franz Kafka'nın "Ein Landarzt" Adlı Öyküsünün Türkçeye ve İngilizceye Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15/57, 380-411.

Yücel, Faruk (2007): Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir? *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 12, 39-58.

Wagenbach, Klaus (1997): *F. Kafka Yaşamöyküsü*. (Kamuran Şipal Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.